

УДК 379.85:63

Чорнобай Л. М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: chornobay431@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5122-1485

Корженівська Н. Л.

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: nkorzhenivska@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4665-6676

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Анотація

Сільський зелений туризм відіграє ключову роль у формуванні сталого розвитку сільських територій України, інтегруючи економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку регіонів. Його значення полягає у створенні можливостей для диверсифікації економічної діяльності на селі, підвищення якості життя місцевого населення та збереженні довкілля.

Цей вид діяльності є потужним економічним драйвером для всебічного розвитку сільських територій. Однією з основних переваг є зростання доходів місцевих мешканців та залучення додаткових фінансових ресурсів через туристичні потоки. Це підтримка не лише розвитку малого і середнього бізнесу, а й створення нових робочих місць, що є фактором запобігання внутрішньої та зовнішньої міграції сільського населення.

Одним із важливих результатів розвитку сільського зеленого туризму є поліпшення соціальної структури села. Сільський туризм сприяє збереженню і популяризації місцевих традицій і культури, що стимулює відродження народних ремесел, фольклору, кухні. Це стає потужним драйвером для розвитку місцевих культурних ініціатив та підвищення самосвідомості, створює можливості для інтеграції молоді в місцеве господарство. Сільська молодь та молоді фахівці можуть працювати в агротуризмі, тим самим залишаючись у своїх рідних селах і отримуючи достойні заробітки. Завдяки зростанню соціально-економічної активності зменшується соціальна напруга, посилюється соціальна відповідальність, а також збільшується активність місцевих жителів.

Сільський зелений туризм є внутрішнім механізмом забезпечення комплексного розвитку сільських територій. Завдяки своєму потенціалу для стимулювання економічного, соціального та екологічного розвитку він сприяє підвищенню життєвого рівня місцевих жителів, створенню нових робочих місць, збереженню культурної спадщини та покращенню екологічного стану населення в сільських громадах. З огляду на ці переваги, важливим є сприяння розвитку цього виду економічної діяльності на селі, створюючи сприятливі умови для інвестування, навчання та співпраці на усіх рівнях.

Ключові слова: сільські території, сільський зелений туризм, економічний розвиток, соціальний розвиток, екологічний розвиток, якість життя, диверсифікація.

Вступ. Сільський зелений туризм є багатогранним явищем, яке об'єднує економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти. Його розвиток дозволяє сільським громадам адаптуватися до викликів сучасності, підтримуючи сталий розвиток регіонів, підвищуючи добробут місцевого населення та зберігаючи унікальність кожного села та територіальної громади.

Питання формування та розвитку сільського зеленого туризму в світі та Україні достатньо опрацювали вітчизняні науковці, зокрема: П. Горішевський, О. Дудзяк, В. Гловацька, Ю. Зінько, Н. Кудла, М. Лендел, С. Мельниченко, М. Рутинський, Т. Пінчук, І. Прокопа, М. Талавіря, Р. Тринько та інші.

Сільський зелений туризм є багатофункціональним інструментом сталого розвитку сільських територій, який сприяє гармонійному поєднанню економічних, соціальних і екологічних цілей.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності сільського зеленого туризму та ідентифікації його впливу на забезпечення комплексного сталого розвитку сільських територій України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «сільський зелений туризм» уперше в законодавстві застосували в Законі України «Про особисте селянське господарство» [8], що дало правові підстави вести діалог про непідприємницький характер діяльності у сфері сільського зеленого туризму та сприяло її подальшому розвитку саме на базі таких господарств.

Закон України «Про туризм» передбачає, що залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму, зокрема: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для інвалідів; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо. Окремого закону про сільський чи зелений туризм немає [5].

Відповідно до Закону України «Про туризм», представницькі органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради відповідно до їх повноважень:

- затверджують місцеві програми розвитку туризму;
- визначають кошти місцевих бюджетів для фінансового забезпечення місцевих програм розвитку туризму;
- доручають своїм виконавчим органам фінансування місцевих програм розвитку туризму за рахунок коштів місцевого бюджету;
- вживають заходів для стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з надання туристичних послуг [9].

Сільський зелений туризм сьогодні в Україні розглядається як форма відпочинку міського населення та як форма діяльності селян, що надають відпочиваючим житло та харчування. З метою забезпечення розвитку сільського туризму в Україні були прийняті закони та підзаконні нормативно-правові акти, в яких закріплені передусім загальні правові засади та організаційно-правові заходи щодо надання туристичних послуг і здійснення туристичної діяльності, а також державної підтримки сільського туризму [2].

Суб'єктами сільського зеленого туризму є:

- господарі сільських садиб, які пройшли категоризацію та надають можливості проживання та супутні послуги туристам, розміщуючи інформації про свої послуги в спеціалізованих виданнях та каталогах;
- туристи, що проживають і отримують туристичні послуги на території села, задовольняючи свої потреби у відпочинку, покращенні свого фізичного стану, враженнях та інше, що вступили в економічні відносини з господарями сільських садиб та іншими суб'єктами туристичної діяльності;
- фізичні та юридичні особи, що надають господарям агросадиб чи туристам допоміжні послуги (посередницькі, транспортні, рекламні, інформаційні тощо);
- територіальні громади, діяльність яких спрямована на забезпечення необхідних умов діяльності сільського зеленого туризму.

При розгляді туристичної привабливості будь-якої території та її оцінки важливим є розгляд туристичних потоків, наявних на території, що підлягає туристичні оцінці [3].

Сільський зелений туризм є інструментом сталого розвитку сільських територій, який об'єднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Це форма відпочинку, що базується на використанні природного, культурного та історичного потенціалу села, забезпечуючи в комплексі гармонійний розвиток регіонів.

У багатьох країнах світу сільський зелений туризм є невід'ємною складовою комплексного розвитку сільських територій. Це зумовлено його поліфункціональним значенням для економічного розвитку сільських поселень. Сільський зелений туризм є вагомим чинником зниження безробіття, створення умов для реалізації потенціалу підприємництва та самозайнятості сільського населення, підвищення дохідності місцевих бюджетів, стимулювання розбудови соціальної інфраструктури.

Сільський зелений туризм розширює сферу зайнятості сільського населення і дає селянам додатковий зарібок, розширюючи можливості зайнятості не тільки у виробничій сфері, але й у сфері обслуговування. Досвід також показує, що малі підприємства, зайняті у сфері сільського зеленого туризму, з метою максимального задоволення потреб відпочиваючих диференціюють свою основну діяльність: удосконалюють структуру посівів на городах, розширюють плодоовочевий сегмент, годують домашніх тварин, заводять тепличне господарство, займаються мисливством, бджільництвом, рибальством, травництвом, квітникарством. До соціальних та економічних переваг і результатів функціонування малих підприємств сільського зеленого туризму можна віднести і те, що його розвиток спонукає до покращення благоустрою сільських осель, вулиць, сільських поселень і територій та стимулює розвиток соціальної інфраструктури [10, с. 29].

Головною перевагою цього виду туризму є екологічність, автентичність і можливість відчутти ритм життя сільської громади. Це вид діяльності, спрямований на організацію дозвілля в сільській місцевості, що пропонується в сільських садибах, знайомство з традиційною культурою та звичаями, місцевою кухнею та участь у сільськогосподарських роботах.

Сільський зелений туризм виконує декілька важливих функцій:

1. Економічна функція – сприяння розвитку малого підприємництва, створення нових робочих місць, зростання доходів місцевих жителів.
2. Соціальна функція – підтримка місцевих традицій, зменшення соціальної напруги шляхом залучення громади до активного економічного життя.
3. Екологічна функція – стимулює збереження природного середовища та екологічної рівноваги через раціональне використання ресурсів.

Рис. 1. Вплив сільського зеленого туризму на забезпечення комплексного розвитку сільських територій

Сільський зелений туризм є каталізатором комплексного розвитку сільських територій. Він забезпечує:

- Розвиток інфраструктури (*поліпшення транспортного сполучення, реконструкція житлового фонду, модернізація місць громадського використання*).
- Підвищення інвестиційної привабливості (*за рахунок зростання попиту на туристичні послуги*).
- Диверсифікацію економічної діяльності (*залучення населення до надання туристичних послуг поряд із веденням традиційного сільського господарства*).

В Україні сільський зелений туризм має значний потенціал за рахунок великого потенціалу місцевих природних ресурсів й значного різноманіття культурного спадку. Найбільш розвинені напрями включають Карпатський регіон, Поділля, Полісся та Херсонщину. Водночас галузь розвивається з низькою проблемою: недостатньо розвинена інфраструктура, брак кваліфікованих кадрів, недостатня державна підтримка.

Рекомендації для громад щодо необхідних кроків для досягнення успіху в сільському туризмі [5, с. 115]:

- туризм на сільських територіях успішно розвиватиметься тоді, коли його пропозиції будуть детально визначені, а організації, які об'єднують осіб, що бажають займатися туристичною діяльністю, будуть послуговуватись однаковими стандартами, зрозумілими пересічному споживачеві;
- для забезпечення сільському туризму відповідного місця на ринку туристичних послуг важливим є не лише комплексне представлення пропозиції (як продукту), але й добре знання споживача;
- очікуваного економічного ефекту легше досягнути завдяки чіткій ідентифікації туристичного продукту (ідентифікація має бути доступною для споживача (туристичні сайти, соцмережі тощо), належним чином візуалізована (фотографії, відеоролики) і надана для ознайомлення потенціалним туристам);
- організація комерційної мережі продажу туристичного продукту з метою рекламування туристичної пропозиції села;
- обмін досвідом для подальшого розвитку сільських територій, підвищення якісного рівня туристичного продукту.

Сільський зелений туризм має значний потенціал розвитку для України. Світові показники економічного форуму свідчать про те що, Україна 31 використовує меншу третину від свого наявного туристичного та рекреаційного потенціалу. Експертні оцінки показали, що при повноцінному розкритті українського туристичного потенціалу надходження до бюджетів усіх рівнів можуть становити до 10 млрд. дол. США на рік, скільки отримують країни, співвимірні з Україною за туристично-рекреаційним потенціалом і в цьому значну роль може відігравати сфера сільського зеленого туризму [7].

Перспективи розвитку сільського туризму в Україні пов'язані із впровадженням програм підтримки галузі як на державному, так і на регіональному рівні, популяризацією цього виду економічної активності серед вітчизняних і зарубіжних туристів, а також активізацією місцевих громад у створенні конкурентоспроможних туристичних продуктів.

Висновки. Сільський зелений туризм є ефективним засобом забезпечення комплексного сталого розвитку сільських територій України. Його популяризація сприятиме зростанню добробуту місцевого сільського населення, покращенню екологічної ситуації, збереженню та поширенню культурної спадщини та місцевих традицій. При цьому для досягнення максимального ефекту необхідна інтеграція зусиль держави, громади та приватного сектору.

Список використаних джерел

1. Борщевський В.В. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2012. 216 с.
2. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основи організації. Економіка АПК. 2006. № 10. С. 148–155.
3. Дудзяк О.А. Вплив сільського туризму на розвиток сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія «Економіка»; збірник наукових праць*. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. Вип. 2 (48). С. 133–136.
4. Іванишин В.В., Дудзяк О.А. Застосування в Україні досвіду розвитку сільських територій Європейських країн та США. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2015. Вип. 24. Т. 3. С. 5–10.
5. Корінець Р. Сільський розвиток: посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних громад. Київ, 2023. 157 с.
6. Куцмус Н.М. Європейський досвід вирішення проблем сільського розвитку. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія / [В.І. Ткачук, А.О. Соколова, О.В. Голій та ін.], за ред. В.І. Ткачука. Ж.: Видавництво ПП «Рута», 2014. С. 263–278.
7. Матвійчук Л. Ю. Тищук І.В. Регіональні особливості поширення зеленого туризму в Україні. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2014. № 11. С. 149–158.
8. Про особисте селянське господарство. Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>
9. Про туризм. Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/print>
10. Сарахман Л. Розвиток сільського туризму в Білорусії, Молдові, Румунії, Естонії, Литві, Латвії та Польщі. *Туризм сільський зелений*. 2013. № 2 (липень-грудень). С. 28–30.

Chornobay L. M.

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Management and Public Administration,
Higher educational institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: chornobay431@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5122-1485*

Korzhenivska N. L.

*Doctor of Economic Sciences,
Professor at the Department of Economics, Business, Trade and Exchange Activities,
Higher educational institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: nkorzhenivska@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4665-6676*

THE ROLE OF RURAL GREEN TOURISM IN ENSURING THE COMPREHENSIVE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Abstract

Rural green tourism plays a key role in shaping the sustainable development of rural areas of Ukraine, integrating economic, social and environmental aspects of regional development. Its significance lies in creating opportunities for diversification of economic activity in the countryside, improving the quality of life of the local population and preserving the environment.

This type of activity is a powerful economic driver for the comprehensive development of rural areas. One of the main advantages is the growth of incomes of local residents and attracting additional financial resources through tourism flows. This supports not only the development of small and medium-sized businesses, but also the creation of new jobs, which is a factor in preventing internal and external migration of the rural population.

One of the important results of the development of rural green tourism is the improvement of the social structure of the village. Rural tourism contributes to the preservation and popularization of local traditions and culture, which stimulates the revival of folk crafts, folklore, cuisine. This becomes a powerful driver for the development of local cultural initiatives and increasing self-awareness, creates opportunities for the integration of young people into the local economy. Rural youth and young professionals can work in agritourism, thereby remaining in their native villages and receiving decent earnings. Due to the growth of socio-economic activity, social tension decreases, social responsibility increases, and the activity of local residents increases.

Rural green tourism is an internal mechanism for ensuring the comprehensive development of rural areas. Due to its potential to stimulate economic, social and environmental development, it contributes to raising the standard of living of local residents, creating new jobs, preserving cultural heritage and improving the environmental condition of the population in rural communities. Given these advantages, it is important to promote the development of this type of economic activity in the countryside, creating favorable conditions for investment, training and cooperation at all levels.

Key words: *rural areas, rural green tourism, economic development, social development, environmental development, quality of life, diversification.*

References

1. Borshchevsky, V.V. (2012). Rozvytok silskykh terytorii v systemi yevrointehratsiinykh priorityativ Ukrainy [Development of rural areas in the system of European integration priorities of Ukraine]: *monohrafiia / NAN Ukrainy. In-t rehionalnykh doslidzhen. Lviv, 216 p.* [in Ukrainian].
2. Hlowatska, V.V. (2006). Silskyi zelenyi turizm: sutnist, funktsii, osnovy orhanizatsii [Rural green tourism: essence, functions, foundations of organization]. *Ekonomika APK*, 10, 148–155 [in Ukrainian].
3. Dudziak, O.A. (2016). Vplyv silskoho turizmu na rozvytok silskykh terytorii [The impact of rural tourism on the development of rural areas]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: seriia «Ekonomika»*, 2 (48), 133–136 [in Ukrainian].
4. Ivanyshyn, V.V., & Dudziak, O.A. (2015). Zastosuvannia v Ukraini dosvidu rozvytku silskykh terytorii Yevropeiskykh krain ta SShA [Application in Ukraine of the experience of developing rural areas of European countries and the USA]. *Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnoho aharno-tekhnichnoho universytetu*, 24, 3, 5–10 [in Ukrainian].
5. Korinets, R. (2023). Silskyi rozvytok: posibnyk dlia fakhivtsiv z aharnoho ta silskoho rozvytku terytorialnykh hromad [Rural development: a guide for specialists in agrarian and rural development of territorial communities]. Kyiv, 157 p. [in Ukrainian].
6. Kutsmus, N.M., Tkachuk, V.I., Sokolova, A.O., et al. (2014). Yevropeyskyi dosvid vyrishennia problem silskoho rozvytku [European experience in solving rural development problems]. *Sotsialno-ekonomichni problemy rozvytku silskykh terytorii: rehionalnyi aspekt: kol. monohrafiia (pp. 263-278)*. Zhytomyr: Vydavnytstvo PP «Ruta» [in Ukrainian].
7. Matviychuk, L.Yu., & Tyshchuk, I.V. (2014). Rehionalni osoblyvosti poshyrennia zelenoho turizmu v Ukraini [Regional features of the spread of green tourism in Ukraine]. *Ekonomichni nauky. Seriiia «Rehionalna ekonomika»*, 11, 149–158 [in Ukrainian].
8. Pro osobyste selianske hospodarstvo. Zakon Ukrainy vid 15 travnia 2003 roku № 742-IV [Law of Ukraine On Personal Farming No. 742-IV]. (2003, May 15). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text> [in Ukrainian].
9. Pro turizm. Zakon Ukrainy vid 15 veresnia 1995 roku № 324/95-VR [Law of Ukraine on Tourism No. 324/95-VR]. (1995, September 15). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/print> [in Ukrainian].
10. Sarahman, L. (2013). Rozvytok silskoho turizmu v Bilorusii, Moldovi, Rumunii, Estonii, Lytvi, Latvii ta Polshchi [Development of rural tourism in Belarus, Moldova, Romania, Estonia, Lithuania, Latvia and Poland]. *Turizm silskyi zelenyi*, 2, 28–30 [in Ukrainian].